

Historien om....

... arrendegården Oxnö, ½ mantal under Årsta

©Copyright Mauritz Henriksson 2010

Gården Oxnö finns kvar, men ligger numera på inhägnat område tillhörande Kronan, d.v.s. militärt område.

Med ledning av att det på betydligt senare år bodde flera familjer samtidigt på gården, antar jag att det även vid sekelskiftet 16-1700 också gjorde så. Den förste brukaren på Oxnö, som jag med någorlunda säkerhet kan tyda namnet på, var Anders Ersson. Han fanns där under 1690-talet. I dopboken kan jag se att hans fru födde sonen Erik den 20 september 1694. Modern hette Brita. De hade gift sig 29 oktober 1693. Nästa barn kom 3 februari 1697. Mantalslängden 1699 är skadad, så det går inte att se vem som fanns där då.

I mantalslängden (mtl) 1700 hette brukaren Lars Larsson. Lars var troligtvis gift med Agneta. De hade dottern Maria. Med ledning av Marias ålder när

hon dog, 1718, var hon född 1684. Jag finner visserligen ingen uppgift i varken vigsel-boken eller dopboken om denna familj.

Lars och Agneta kanske vigdes, och Maria döptes, i någon annan församling. Senare uppgifter tyder i alla fall på att de var en familj.

I dödboken 3 november 1701, finner jag att "*hustrun Agneta i Oxnö 53 år*" avlidit. Det framgår visserligen inte vems hustru hon varit. Men i mtl 1702 står Lars Larsson som änkling. Ett år senare i oktober 1702, finner jag i vigsel-boken att "*Lars Larsson i Oxnö med Kristin Larsdotter*" hade gift sig.

Ytterligare två år senare ser jag i samma vigsel-bok att "*Olof Pärsson med Maria Larsdotter i Oxnö*" hade gift sig 30 november 1704.

I efterhand kan jag nu se att Agneta var född 1648. Lars Larsson som var 82 år när han dog 1733, var alltså född 1651. Lars Larssons nya hustru Kristin Larsdotter blev 72 år och dog 1725. Hon var således född 1653.

Det fanns dock ytterligare två äldre personer på gården. Den 25 mars 1720 dog "*hustrun i Oxnö 99 år*". Vem hon var hustru till framgår inte. Kanske var hon det till "*Pär Larsson i Oxnö 87 år*" som avled i januari 1722. De två sistnämnda torde då varit födda 1621 resp. 1635. Om de två varit tidigare brukare på gården framgår inte.

Olof Pärsson och Maria Larsdotter, som gifte sig 1704, fick sitt första barn, dotter Kierstin, 25 juli 1705. Sedan kom en son i december 1707, död i mars 1708, en dotter i april 1709, död i juli samma år.

Det finns inga mtl för åren 1706 – 1709. Därför vet jag inte vilket år Olof Pärsson och Maria tog över arrendet på Oxnö. Men 1710 står Olof som brukare. Marias far och hans nya fru bodde kvar.

Maria födde ett dödfött barn i september 1711. Den 12 april 1713 föddes sista barnet som döptes till Maria. Moder Maria avled 2 mars 1718.

Änklingen Olof Pärsson gifte om sig den 30 november 1721 med Anna Hansdotter. 16 juli året efter fick de dottern Ingrid. Den 12 april 1724 fick "*Olof Pärsson i Oxnö dottern Anna, moder Anna Hansdotter*". 24 februari

1727 kom dottern Catharina, och 7 november 1732 fick de sonen Olof som bara blev 4 dagar gammal.

14 februari 1733 avled *"Olof Pärsson i Oxnö 56 år"*. Med ledning av hans ålder räknar jag ut att han var född ungefär 1677. 22 april samma år dog *"hustrun Anna i Oxnö 42 år"*. Några veckor senare, 14 maj, dog Lars Larsson som blev 82 år.

Olofs dotter Maria, som föddes 1713, gifte sig 4 november 1733, med *"Pär Eriksson i Stymninge"*

Redan 5 augusti samma år hade Maria fött dottern Brita. Men i dopboken står inget om oäkta, därför tror jag att de redan var trolovade. Pär Eriksson blev ny arrendator på gården. De fick sedan barnen Erik 13 april 1735, död samma år

Stina	13 mars 1737
Olof	10 januari 1742
Maria	6 februari 1743

På sista uppslaget i boken döpta/vigda/döda har prästen gjort särskilda anteckningar om bestraffningar som utdelats. Den vanligaste orsaken var någon form av osedlighet. Där ser jag t.ex. att *"12 februari 1838, Catharina Olofsdotter från Oxnö, kyrkoplikt 1 söndag på pallen för hor"*. Vem denna Catharina var vet jag inte. Kanske var det Kierstin som föddes 1705.

(*"På pallen"* innebar att stå på plikt-pallen längst bak i kyrkan under predikan, för att sona sitt brott)

Dottern Stina gifte sig 12 oktober 1755 med Anders Ersson från Blista. De två bodde kvar på Oxnö. Första barnet, Eric, föddes där 1 maj 1757. Även dottern Brita kom till världen på Oxnö, 18 januari 1761, innan den unga familjen flyttade till Blista.

Yngsta dottern, Maria, gifte sig 10 oktober 1762 med Eric Ersson, född 17 januari 1734. Även han var född på Blista. De blev också kvar på Oxnö. Deras första barn, Eric, föddes 11 september 1763. Innan deras nästa barn, Maria, föddes 12 maj 1765, kallades Anna i hfl, hant Marias far, Olof Pärsson, avlida 17 februari. Han blev 65 år.

Eric Ersson och Maria Pärsson övertog arren-det. Marias mor, änkan Maria Olofsdotter som var född på gården 1713, bodde kvar.

De nya brukarna fick flera barn Pär 14 maj 1767, Maria 13 april 1770 och Lars 24 september 1776. Men mor Maria avled i barnsöd samma dag.

Lars överlevde, men dog i rödsot 16 juli 1779. Enligt husförhörslängden skall de dessutom ha fått dotter Stina 1773. Men det barnet finns inte med i dopboken, så det går inte att få bekräftat.

Förutom svärmodern, Maria Olofsdotter, kom även hennes syster, Kierstin Olofsdotter född 1705, att bo som inhysing på gården.

Den nyblivne änklungen Eric Ersson skaffade ny fru. Han gifte sig 26 oktober 1777 *"med pigan Katarina Jacobsdotter på Sunnansund."* Hon var född 1749, men kan inte varit dotter på Sunnansund. Jacob och hans fru på Sunnansund var bägge i 50-årsålder 1749. Jag kan heller inte finna denna Katarina i dopboken. Antagligen var hon född i någon annan församling.

Eric Ersson och hans nya fru fick inga barn. Eric avled 3 augusti 1779 i rödsot. Bara några veckor efter sin son Lars dött i samma sjukdom.

Arrendet på Oxnö som då gått i arv från dotter till dotter i 80 år gick då från familjen. Släktledet ser ut som följer: Lars Larssons dotter Maria, f. 1684, gifte sig med Olof Pärsson 1704. Deras dotter Maria, f. 1713, gifte sig med Pär Eriksson 1733. Deras dotter Maria, f. 1743, gifte sig 1762 med Eric Ersson. Deras dotter Maria, f. 1765, som kallades Anna, flyttade bort sedan fadern dött.

Nyblivna änkan Katarina Jacobsdotter gifte om sig 26 november 1780. Hennes nye man blev brukare på Oxnö. Det var Jacob Ericsson, född 1750. Han kom från Ornö, förmodligen född där. Med honom fick Katarina dottern Anna Maria 19 maj 1783, död 27 december 1784, och sonen Carl 5 september 1784, död 14 i samma månad.

Utan gemensamma barn flyttade Katarina och Jacob till Ornö strax efter.

Ny brukare på gården blev Pär Pärsson, född 1731, och hans hustru Anna Larsdotter, född 1732. De kom från Tyresö, hade barnen Greta Stina född 20 maj 1767, Pär född 7 maj 1769, och Olof född 22 maj 1774. Dessutom en äldre dotter, Carin född 13 juni 1760, och hennes man Matts Mattsson, född 1756, med sig. Ingen i familjen var född i Österhaninge församling. Dottern Carin och hennes Matts tog arrendet på Lilla Liåker 1786.

Far och mor, Pär och Anna, flyttade sedan efter dit i slutet av 80-talet som inhysingar. Deras två yngsta barn blev drängar på samma ställe.

I hfl är 1780-talet delat i två perioder. 1780-85 och 1786-90. Förutom de två brukarfamiljerna hade det bott ganska många personer på gården. Både enskilda personer och hela familjer. Det framgår inte exakt vilka år de befann sig där, men vissa år var det säkert rätt trångt i stugan. Några exempel på dessa är inhysesfamiljen Eric Nilsson med familj. Eric var född 1744, och hans hustru Maria Ersdotter född 1742. Maria hade varit "dotter på Nedergårdsö" när de gifte sig 11 september 1763. De hade blivit kvar på Nedergårdsö och fått tre döttrar där. Alla tre var med till Oxnö. De hade kommit i början 80-talet, men flyttade till Tomta Båtsmanstorp några år senare. Eric avled där 1784.

Isac Jacobsson med hustrun Anna Håkansdotter med sonen Erik.

Stephan Stephansson, född på Ornö 1729, och Anna Jacobsdotter, född på Hasslinge 1727, men dotter på Sunnansund när de gifte sig. De hade sönerna Jan och Eric.

Drängen Pär Olsson med hustru och tre barn. Det yngsta barnet var född på Broby 1789, innan dess kom familjen från Huddinge.

Pigan Brita Jacobsdotter, född 1750. Hon var troligtvis syster till änkan, sedan omgifta, Katarina Jacobsdotter som flyttade till Ornö.

Jan Andersson står, i slutet av 80-talet, som bonde på Oxnö. Han hade fru och två barn som båda var födda på Havtornsudd. Den familjen blev inte länge på gården. De flyttade till Spjutsund.

1791 hade Oxnö tagits över av Nils Andersson. Nils var född 1744 på Muskö. Han hade varit gift tidigare, men blivit änkling på Finkarudd i januari 1781. Sedan oktober samma år var han gift med Catharina Olofsdotter, född 11 juni 1758 på Täckeråker. De kom från Finkarudd, hade barnen Anders, född 4 januari 1783, och Maria Margareta, född 26 mars 1786. Båda födda på Finkarudd. På Oxnö fick de dottern Anna Catharina 18 mars 1792. Det blev deras sista barn.

Dottern Maria Margareta gifte sig, blott 16 år gammal, den 17 oktober 1802, med sonen Lars Larsson på Sunnansund. Hon dog där i lungsot 8 april 1807.

Den yngre dottern blev bara 14 år. Hon dog på Oxnö 4 juni 1806. Sonen Anders flyttade någon annan stans.

Bonden, och även sockenmannen, Nils Andersson och hustrun Catharina Olddotter flyttade till Sunnansund. Men vistelsen där blev kort. Nils avled 18 oktober 1809. Catharina gifte om sig 30 december 1810 med Pär Larsson på Beteby. Hon blev änka igen på våren 1826. Hon bodde sedan några år på Lännåker, innan hon flyttade till Västerhaninge församling 1831.

Arrendet på Oxnö hade tagits över av Jan, döpt Johan, Zackrisson, född på Stymninge 20 oktober 1776. Jan var gift med Anna Maria Svensdotter, född på Tomta 22 oktober 1777. De hade bott på Dyvik, och fått döttrarna Stina 5 november 1800, och Anna 9 september 1807. På Oxnö fick de Catharina 21 juli 1810.

Förutom familjen även pigor och drängar. En av pigorna var hustruns syster Brita Lena Svensdotter, född på Tomta 6 maj 1792.

Jan och Anna Maria blev inte kvar så länge. 1813 flyttade de till Hasslinge, och tog över arrendet efter Jans syster och hennes man som flyttade till Västerhaninge samma år.

De närmsta tre åren brukades gården av Carl Fredrik Pettersson/Skröder. Han hade tidigare bott på Finkarudd, blivit änkling 1801 men gift om sig samma år med Stina Larsdotter, född 1770 på Sunnansund. (läs mer under hist. om F-udd.)

När de kom till Oxnö hade de sex barn med sig. Han hade en dotter från sitt tidigare äktenskap. Nya frun hade fött två barn på Finkarudd, tre på Muskö, som de senast bott på. På Oxnö fick de sonen Carl Gustaf 7 september 1814. 1815 flyttade familjen därifrån, utan att ange vart.

Från 1816 hette brukaren Anders Andersson. Han var född 21 oktober 1778 på Valsta, gift sedan 1805 med Anna Andersdotter som var född i Tyresö 15 september 1784. De kom från Blista. Anna var dotter där när de gifte sig. Hon hade många syskon. Föräldrarna hade kommit från Tyresö till Blista i slutet av 1790-talet. Två av hennes systrar kom till Oxnö som pigor. Den ena gifte sig i februari 1817 med en av drängarna, Carl Olsson född 1781 på Nämödö. De fick en dotter redan i april samma år.

Brukaren Anders och hans hustru Anna fick inga egna barn. Men de hade fostersonen Anders Nilsson, född 19 mars 1809 på Tjursta. Anders och Anna, med fostersonen Anders, flyttade till Askvik 1824.

Nästa brukare av gården kom från Frönäs. Eric Pehrsson var född där 11 juli 1792. Han hade gift sig med Anna Cajsa Pehrsson i oktober 1822. Hon var född på Muskö 7 november 1802. De hade bott kvar på Frönäs, men en tvetydig notering antyder att de tagit över arrendet på Oxnö redan 1823. Deras första barn, Anna Catharina, föddes på Oxnö 2 april 1824. Eric och Anna Cajsa blev kvar på gården i många år. De utökade barnskaran med

Pehr Eric	19 december 1826
Nils	23 september 1828
Maja Stina	23 maj 1831
Brita Lovisa	30 november 1834
Johan Gustaf	22 januari 1838
Anders Olof	1 september 1847.

Bara Brita Lovisa avled i unga år. Knappt 5 år gammal dog hon 5 september 1839.

De två äldsta barnen flyttade till Mörby, Anna Catharina 1843, och Pehr Eric i oktober 1850. I november, den 18, samma år avled fadern. Sonen Nils tog över arrendet. Änkan Anna Cajsa blev kvar. Dottern Maja Stina födde oäkta barnet Anna Maria 28 juni 1854. Maja Stina gifte sig sedan med drängen Jan Peter Persson på Stora Liåker.

Nils Ersson som övertagit gården gifte sig 24 mars 1856 med Maria Charlotta Lundgren. Hon bodde i Västerhaninge, men var född i Taxinge i Södermanland den 10 oktober 1830. De fick dottrarna Emma Maria 8 februari 1857, och Anna Matilda 23 september 1859.

3 maj 1861 lämnade hela familjen Oxnö. Nils med familj och en av bröderna till Västerhaninge. Hans mor, änkan Anna Cajsa Pehrsson, med sin yngste son till Årsta. Anna Cajsa avled 27 febr 1871 på Tjursta, där äldsta dottern var gift med brukaren Erik Gustaf Larsson.

Under del av de åren som ovanstående familj brukade Oxnö har det även funnits...

...Nybygget – backstugan Knoga.

Knoga står som "Nybygget backstuga" i hfl från 1826. Stugan låg ungefär mittför nuvarande båt-klubben vid Oxnö, mot Mysingesidan.

Första innevånarna, de som antagligen byggde stugan, var Matts Andersson från Dyvik med fru och en son. Matts själv var född 8 april 1778 på Simpvik. Hustrun var Christina Clasdotter, född 21 mars 1756 på Lilla Liåker. Matts hade sonen Matts, född på Dyvik 16 september 1814. Men det var inte Christina som var mor till honom. Modern hade varit Anna Olsdotter, som dött sex veckor efter att sonen föddes. Christina Clasdotter hade också varit gift men blivit änka redan år 1800. Matts och Christina hade gift sig 21 juli 1815.

Christina hade haft otur med sina män. Första maken, sonen Olof Larsson på Huset, gifte hon sig med 1778. Olof dog 1781. Nästa make var klockaren Eric Pärsson, som dog 1792. 1796 gifte hon sig med sockenmannen Anders Pärsson i Lännåker. Han dog i januari 1800. Då flyttade Christina till Sunnansund och var änka till hon gifte sig med Matts på Dyvik 1815.

Christina avled på Knoga i sitt fjärde äktenskap 15 februari 1833, 76 år gammal. Matts Andersson avled 1 december 1834, också på Knoga. Hans son Matts hade varit borta några år, men kommit tillbaks sedan Christina dött. Han gifte sig i november 1835 med Anna Maja Jansdotter, född på Tomta 1814, men bodde i Västerhaninge när de gifte sig. Paret fick dottern Anna Lovisa 17 april 1737 på Knoga. De flyttade sedan till Ornö.

De var de sista som bodde i backstugan Knoga. I hfl 1841-45 står det "Tomt". Från 1846 står det "Raserat".

Innan Jag berättar vidare om Oxnö, skall jag beskriva ett dilemma man kan råka ut för som gårds- och byforskare. I hfl ser jag att Matts hade gift sig 1835 med Anna Maja Jansdotter, född 1814. De fick dottern Anna Lovisa 1837. I Oxnö hade drängen Gustaf Ersson gift sig 1836 med Anna Maja Jansdotter, född 1814. De fick dottern Anna Lovisa 1836. Gifte sig Anna Maja två gånger? Dog den första dottern Anna Lovisa?? Det kan ta en stund innan man hunnit reda ut begreppen.

Åter till Oxnö

På Oxnö hade den nye arrendatorn anlänt redan i oktober 1860. Både Oxnö och övriga Gålö hade fått ny ägare på hösten 1860

Den nye arrendatorn var Erik Palmgren. Han var född 14 maj 1815 på Sandemar. Son till skogvaktaren Palmgren där. Erik var gift med Maria Katarina Jakobsdotter, född på Valsta 31 oktober 1826. De hade fått sonen Johan Erik i Sandviken, under Sandemar, 27 november 1852. När de kom till Oxnö hade de bott två år på Stora Sköndal.

Förutom familjen kom också hustruns mor, Maria Brita Nilsson, och syster, Brita Lovisa Jakobsdotter, till gården. Modern var sjuklig och sängliggandes.

Prins Karls "Inrättning", som var ny ägare till Gålö, placerade ut fosterbarn till gården. De första kom 19 november 1861 och var:

Karl Ludvig Nyström	f. 16 januari 1847 i Sthlm
Anders Peter Jönsson	f. 1 juli 1850 i Tyresö
Julia Lovisa Albertina	f. 30 januari 1851 i Sthlm
Ludvig Konstantin Winblad	f. 1 okt 1851 i Sthlm

De första av dessa som flyttade från av åldersskäl ersattes med:

Karl Gustaf Flodberg	f. 9 april 1854 i Sthlm
Julia Karolina Alexandra	f. 7 april 1855.

Mörberg

Därefter ersattes "överåriga" barn kontinuerligt, så att det alltid fanns fyra fosterbarn på gården.

Några fler egna barn fick inte Erik Palmgren och hans hustru. Hustruns syster flyttade till Ornö 1871. Modern avled 24 mars 1874. Då hade hon legat till sängs i 22 år. Erik Palmgren avled 6 december 1878.

Hustrun och sonen behöll arrendet. Sonen, Johan Erik Palmgren, gifte sig 28 mars 1892 med Anna Lovisa Jansdotter, född 4 augusti 1867 på Skogvaktartorp i Västerhaninge församling. Hon bodde på Grindstorp i V-h när de gifte sig. De fick sonen Erik Wilhelm 25 oktober 1894.

Den unga familjen flyttade till Häringe i Västerhaninge i november 1899. Han står som fiskare där. Några fler barn blev det inte. Hans mor stannade kvar på Oxnö. Hon avled där 4 januari 1911, 85 år gammal.

Pigor och drängar hade avlöst varandra genom åren. En av pigorna var Anna Sofia Karlsson, född 27 juli 1869 på Damtorp i Västerhaninge församling. Hon blev bekant med drängen på gården, f.d. fosterbarnet på Finkarudd, Gustaf Emil Sträng. De blev så bekanta att de gifte sig 1900 i Trosa och flyttade till Spånga. Det kom inte bara folk från omgivande socknar. Några exempel är:

Sedorika Sofia Karlsdotter född 1856 i Långemåla i Kalmar län, Hilda Hildegard Hildén född 1865 i Västervik. Sofia Henrietta Hildegard Eriksson född 1860 på Lidingö.

Även bland fosterbarnen förekom avlägsna födelseorter. Exempelvis Maria Engberg född 1881 i Köpenhamn. Anna Elsie Karlsson född 1882 i Karlslunda i Kalmar län. Knut Hjalmar Jonsson född 1887 i Norrköping. Men som fosterbarn kom de från Stockholm.

Inte alla barnen blev kvar "tiden ut". D.v.s. 15-16 år. Exempel på det är bröderna Linden, Carl Johan, född 1881, och Nils Per Alvar född 1883. Dessa två blev hemkallade av föräldrarna 11 februari 1893, 10 resp 12 år gamla. Jag kollade orsaken. Samma dag utvandrade föräldrar och ytterligare fyra syskon till Nordamerika. De hade farit med fartyget Majestic från Liverpool. När de anlände till Ellis Island var inte fadern med på passagerarlistan. I alla fall inte under eget namn. Dessutom uppgav de att deras senaste vistelseort varit Trondheim i Norge?? Var det något skumt med flytten?

Många av fosterbarnen på Gålö blev kvar som pigor eller drängar. Oxnö tycks ha varit en av de populärare gårdarna. Några av dem gifte sig med varandra, eller med Gålö's egna unga.

Familjen Palmgren efterträddes av Karl Oskar Eriksson, född på Frönäs 11 maj 1876. Han hade gift sig i september 1898 med Anna Matilda Karlsson som var född på Muskö 29 maj 1872. Hon hade tidigare varit gift på Muskö, och fått sonen Karl Ivar där 10 juli 1894. med Karl Oskar födde hon dottern Ester Maria 2 september 1898. De hade även ett fosterbarn, förutom

Inrättningsens. Gunnar Nilsson, född 19 december 1905 i Hedvig Eleonora i Stockholm. Modern var ogifta Ida Kristina Nilsson som var född på Muskö. Antagligen en bekant till hustrun.

Från 1911 fanns det inga fosterbarn från Inrättningen noterade på gården. Några fler egna barn fick de inte heller.

I hfl 1911-22 fanns hela familjen kvar. Om hennes son, Karl Ivar, står det att han till yrket var chaufför. Men inte på vilket slags fordon.

Till Oxnö kom jordbruksarbetaren Karl Henry Ljungberg 1920. Han var född 26 september 1897 i Österåker. Han och husets dotter, Ester Maria, gifte sig 25 mars 1924. I folkräkningen 1930 hade de två tagit över arrendet. Det finns inga barn noterade hos paret. Ester Maria avled 4 juli 1966 på Ekinge. Karl Henry avled på samma ställe 22 juli 1977.

Gålö såldes till Stockholms Stad 1948. Kronan förvärvade marken kring gården Oxnö och torpet Västra Bondäng 1959. Sedan dess har gården legat oåtkomlig för civilpersoner.